

การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชน
ภายในวัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

THE DEVELOPMENT OF A CASUAL RELATIONSHIP MODEL FOR
ADMINISTRATION OF COMMUNITY LEARNING CENTER INSIDE
THE TEMPLE AYUTTHAYA PROVINCE

สุภัทรชัย สีสะไบ

Suphattharachai Sisabai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: suphattharachai.sis@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ 2) พัฒนารอบโมเดลการบริหารจัดการศูนย์ฯ 3) พัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการบริหารจัดการศูนย์ฯ วิจัยแบบผสานวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 22 รูปหรือคน การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง 450 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและข้อสรุปแบบอุปนัย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติบรรยาย วิเคราะห์สหสัมพันธ์และตรวจสอบความตรงของโมเดลและขนาดอิทธิพลทางตรงทางอ้อมด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ ประกอบด้วยการบริหารจัดการ ปัจจัยสนับสนุน และภาวะผู้นำ 2) กรอบโมเดลที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยตัวแปรแฝงภายนอก 2 ตัว คือ การบริหารจัดการ และปัจจัยสนับสนุน ตัวแปรแฝงภายใน 2 ตัว คือ ภาวะผู้นำและการพัฒนา 3) โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีค่าไค-สแควร์ 50.00 องศาอิสระ 38 ความน่าจะเป็น .092 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืน .942 และค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ .026 อธิบายความแปรปรวนของการพัฒนา ได้ร้อยละ 77.30 ได้รับอิทธิพลทางตรงจากการบริหารจัดการ ปัจจัยสนับสนุน และภาวะผู้นำ มีขนาด -.130, .735 และ .342 ตามลำดับ ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากการบริหารจัดการ และปัจจัยสนับสนุน ผ่านตัวแปรภาวะผู้นำ มีขนาด .106 และ .160 ตามลำดับ และตัวแปรภาวะผู้นำได้รับอิทธิพลทางตรงจากการบริหารจัดการ และปัจจัยสนับสนุน มีขนาด .309 และ .466 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ : การพัฒนา; การบริหารจัดการ; ศูนย์เรียนรู้ชุมชนภายในวัด

Abstract

Objectives of this article were 1) To study the factors affecting administration of center 2) To development a model framework of administration of center and 3) To development of a casual relationship model for administration of center. Using a research mixed methods: 1) Qualitative research with in-depth interviews with 22 key informants 2) Quantitative research by sampling with 450 samples. The research instruments were interview forms, questionnaires. Qualitative data was analyzed using content analysis and inductive conclusion creation. Analyze quantitative data using descriptive statistics. Analyze correlations using software packages. Analyze to examine the validation of the model and analyze direct and indirect influence sizes with LISREL program.

The research findings were as follows: 1) The factors affecting administration of center consist of administration, supporting factors and leadership. 2) The Developed model framework consists of 2 external latent variables, namely administration, supporting factors and 2 internal latent variables: Leadership and development and 3) The model was consistent with the empirical data with the qui-square value at 50.00, degree of freedom at 38, probability at .092, goodness of fit index was at .942, and root mean square error of approximation was at .026. Explain the variance of the development at 77.30 percent. Direct influences of administration, supporting factors and leadership with influence value at -.130, .735 and .342 respectively. Indirect influence of administration, supporting factors and leadership through leadership variables with influence value at .106 and .160 respectively. Leadership variables that were directly influenced by administration and supporting factors with influence value at .309 and .466, respectively, with the statistical significance value at 0.01.

Keywords: Development; Administration; Community learning center inside the temple

บทนำ

วัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสถาบันศาสนา พุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญในสังคมไทยไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยมีบทบาทในฐานะเป็นผู้กำหนด สรรค์สร้างความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้กับสังคมไทยที่ต่อเนื่องยาวนาน วัดไทยในอดีตได้ถูกกำหนดโดยผลึกทางความคิดว่าเป็น “สถาบันอเนกประสงค์” กล่าวคือ วัดเป็นสถานที่ที่มีความหลากหลายในบทบาท เช่น เป็นสถานศึกษา โรงพยาบาล ศาลสถิตยุติธรรม สถานสงเคราะห์เด็กและคนชรา ที่พักพิงของคนเดินทาง และแหล่งบริการสวัสดิการชุมชน (อาคม เดชทองคำ, 2554) พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในด้านสาธารณะสงเคราะห์ การให้ความช่วยเหลือประชาชน ชุมชนและสังคมได้เป็นอย่างดีด้วยว่าวัดมีทุนทางสังคมและมีศักยภาพในการช่วยเหลือ (ทาน) การเสียสละ (จาคะ) การทำประโยชน์ต่อส่วนรวม (พระเอกลักษณ์ อชิต, 2563) การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี (กรกต ชาบัณทิต, 2561)

สำหรับ “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน” เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน (สุภัทรชัย สีสะใบ, 2563) อีกทั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชนที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551) ปัจจุบันการศึกษาในระบบโรงเรียนมีการขยายตัว เนื้อหาวิชาที่สอนในโรงเรียนมีเรื่องราวที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระศาสนามากขึ้น วัดกับโรงเรียนก็แยกออกจากกันจนเกือบสิ้นเชิง บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้จึงค่อยๆ หายไป รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร การชื่นชมในวัฒนธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม ทำให้คนในสังคมไทยหลุดจากรากเหง้าทางวัฒนธรรม ตกเป็นทาสของการยั่วให้เกิดความอยาก มุ่งเอาเปรียบ แข่งขันกันทางธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรม ชุมชนที่เคยอบอุ่นกลับกลายเป็นสังคมที่มีแต่ความว้าวุ่น คนเกาะกลุ่มกัน แต่ไม่มีน้ำใจให้แก่กัน สังคมไทยบางส่วนกลายเป็นสังคมของอวิชชา หลงนับถืออำนาจและเงินเป็นใหญ่ ชีวิตคนไทยห่างไกลจากธรรม คือธรรมชาติ และรู้จักแต่การพึ่งพาเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นทั้งที่ตัวบุคคลและสังคมโดยรวม

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าไม่ว่าสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร วัดยังเป็นสถาบันที่พัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณธรรมจริยธรรมได้ อีกทั้งสังคมไทยมีวัดเป็นศูนย์รวมของชุมชน หากบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ จะสามารถนำคนในชุมชนไปสู่ความเจริญทางกาย ศีล จิต และปัญญาได้โดยวิถีทางที่เหมาะสม การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคนในชุมชนทั้งด้าน กาย ศีล จิต และปัญญาอันเป็นผลมาจากการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัด อีกทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านการศึกษา

วัฒนธรรม ประเพณี เนื่องจากในอดีต เป็นแหล่งอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรือง ประชาชนในจังหวัดได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความมั่นคงในพุทธศาสนา มีความเลื่อมใสศรัทธา ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ผู้วิจัยจึงสนใจการศึกษาในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยพัฒนาเป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และเป็นต้นแบบกับวัดและชุมชนอื่นในประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อพัฒนารอบโมเดลการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

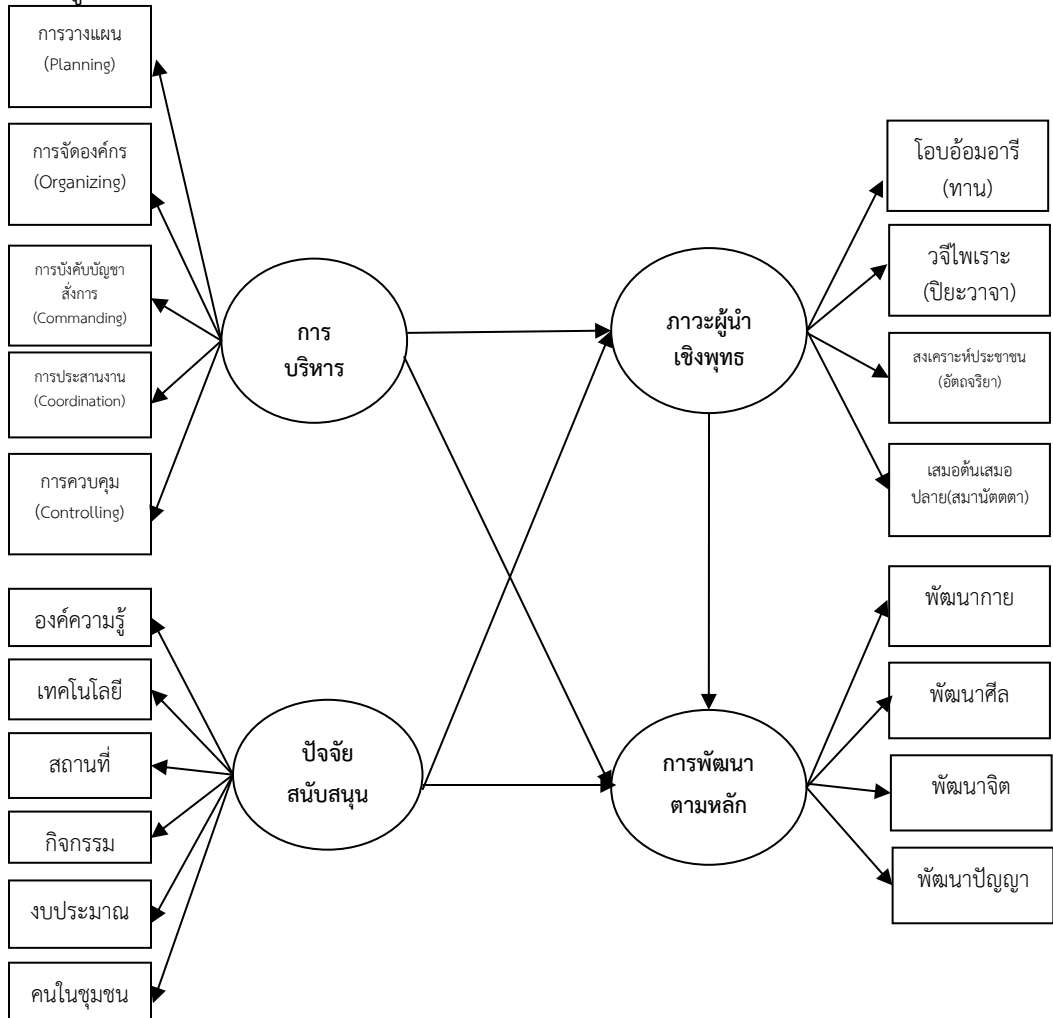
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 รูปหรือคน แล้วนำผลมาสร้างกรอบโมเดลและแบบสอบถาม สำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ การตรวจสอบความตรงของโมเดลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Hair และคณะ (Hair, et al, 1998) คือ อย่างน้อย 10 คน ต่อ 1 พารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่าหรือจำนวนเส้นทาง (path) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในโมเดลกรอบแนวคิดการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่าทั้งหมด 45 พารามิเตอร์ ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมควรเท่ากับ 450 คน และทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้ทฤษฎีแบบความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 450 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ซึ่งได้ออกแบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและข้อสรุปแบบอุปนัย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติบรรยาย วิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบ และการทดสอบสมมติฐาน ด้วยค่าสถิติ Bartlett's Test of Sphericity และค่าดัชนีไคเซอร์-เมเยอร์-ออลคิน (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = KMO) จากนั้นนำมาวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบองค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis: CFA) และตรวจสอบความตรงของโมเดลและขนาดอิทธิพลทางตรงทางอ้อมด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยระยะที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนภายในวัดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยตัวแปรแฝงภายนอก 2 ตัวแปร ได้แก่ การบริหารจัดการ และ ปัจจัยสนับสนุน ตัวแปรแฝงภายใน 2 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำ และการพัฒนา 4 ด้าน โดยมีตัวแปรภาวะผู้นำ เป็นตัวแปรส่งผ่าน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัด
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

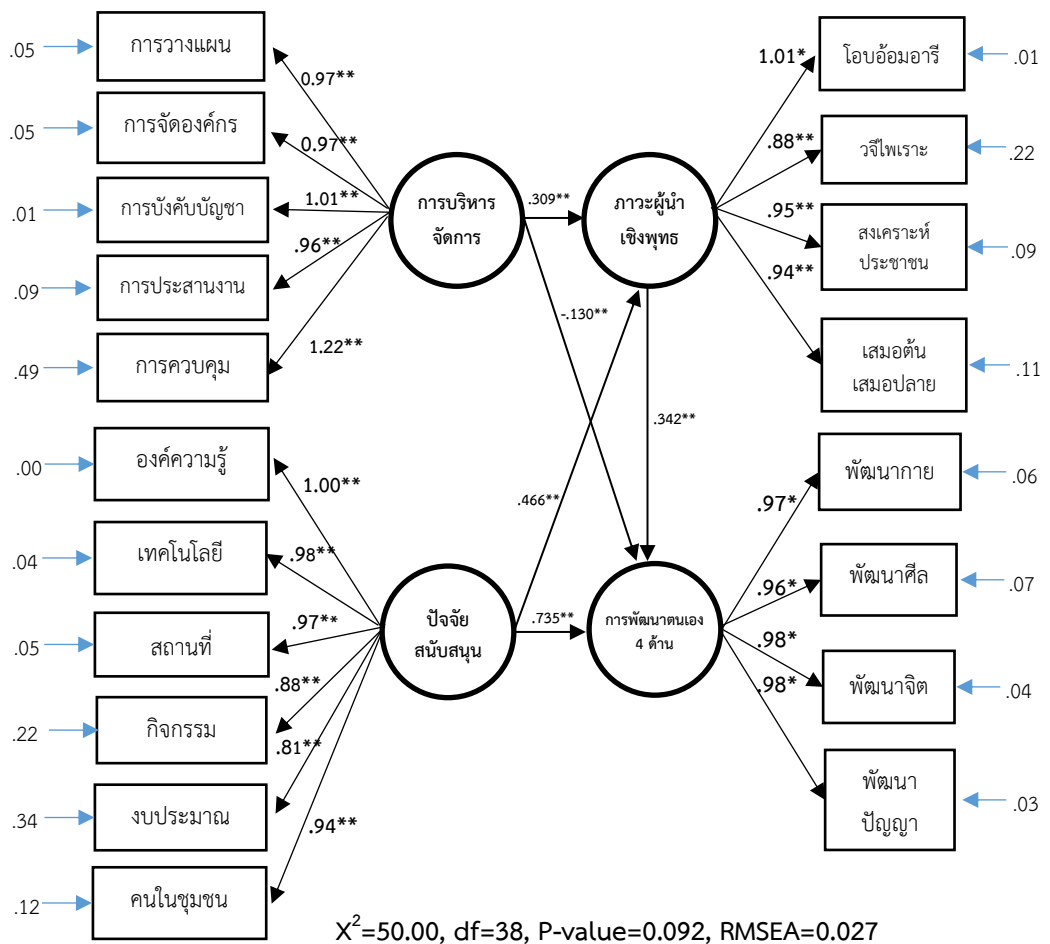
ผลการวิจัยระยะที่ 2 พบว่า

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า เพศหญิง จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44 และเพศชาย จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 55.55 ช่วงอายุ พบว่า ช่วงอายุที่มีจำนวนน้อย ได้แก่ ช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 4.44 และต่ำกว่า 29 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.11 วุฒិการศึกษา พบว่า ส่วนมากมีการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองลงมา คือ ระดับปริญญาโทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 33.33 และระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 11.11 ผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานภาพเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้ภายในวัด มากที่สุด คือ การเป็นผู้ให้บริการทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 64.44 รองลงมา คือ ประชาชนในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 22.67 ส่วนการใช้บริการศูนย์ส่วนมากจำนวนน้อยกว่า 3 ครั้งต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 48.89 รองลงมา คือ 3-5 ครั้งต่อเดือน 6-8 ครั้งต่อเดือน 9-10 ครั้งต่อเดือน

2. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีภาวะผู้นำเป็นตัวแปรส่งผ่าน มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (χ^2) มีค่าเท่ากับ 50.00 องศาอิสระเท่ากับ 38 ความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ .092 วิเคราะห์ค่าดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ .988 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ .942 และค่าดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของส่วนที่เหลือ (RMR) มีค่าเท่ากับ .014 ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA) มีค่าเท่ากับ .026

3. สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R-SQUARE) ของการพัฒนาตนเอง 4 ด้าน มีค่าเท่ากับ .773 แปลว่าตัวแปรทุกตัวในโมเดลสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการพัฒนาตนเอง 4 ด้าน ได้ร้อยละ 77.3

4. การพัฒนาตนเอง 4 ด้าน ได้รับอิทธิพลทางตรงจากการบริหารจัดการ (MANAGE) ปัจจัยสนับสนุน (SUPPORT) และภาวะผู้นำ (LEADER) โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ -.130, .735 และ .342 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากการบริหารจัดการ (MANAGE) และปัจจัยสนับสนุน (SUPPORT) ผ่านตัวแปรภาวะผู้นำ (LEADER) โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .106 และ .160 ตามลำดับ นอกจากนี้ ตัวแปรภาวะผู้นำ (LEADER) ยังได้รับอิทธิพลทางตรงจากการบริหารจัดการ (MANAGE) และปัจจัยสนับสนุน (SUPPORT) โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .309 และ .466 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณสามารถแสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัด
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อภิปรายผลการวิจัย

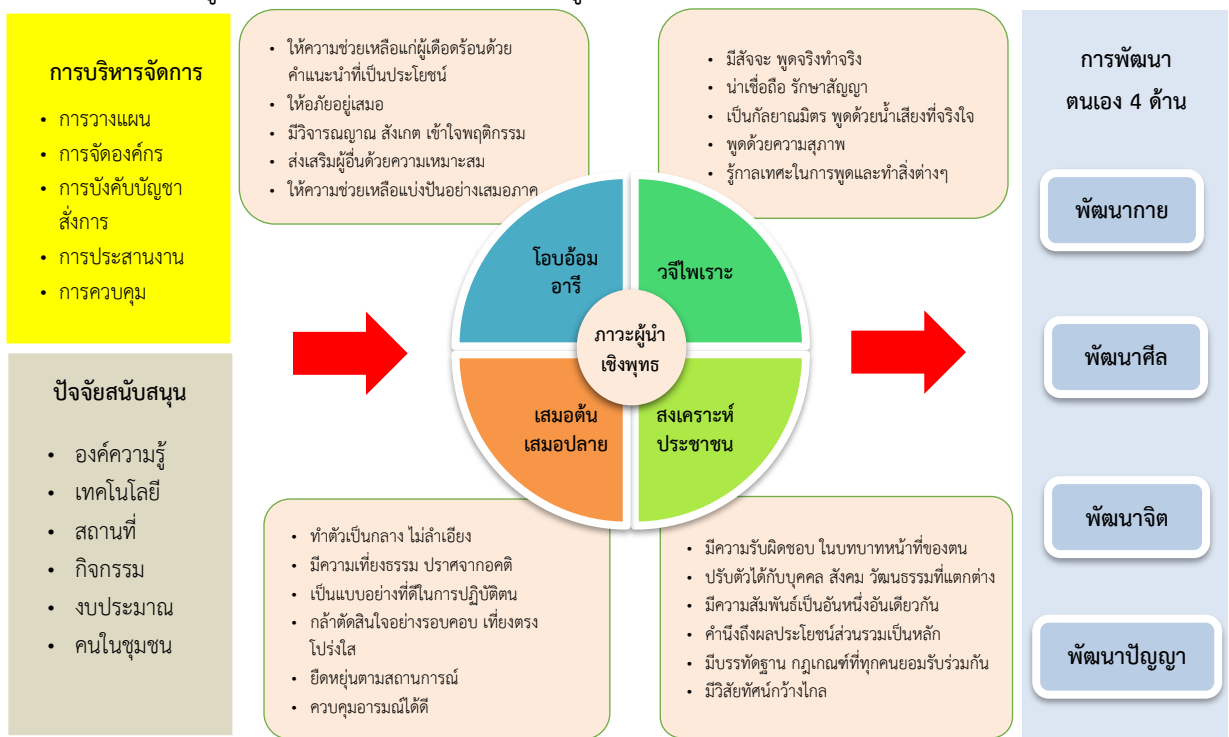
การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านศูนย์เรียนรู้ชุมชน พบว่ามีตัวแปรที่น่าสนใจที่มีผลต่อการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ การบริหารจัดการ และตัวแปรปัจจัยสนับสนุน โดยมีตัวแปรภาวะผู้นำเป็นตัวแปรส่งผ่าน ผลการวิจัยที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพนี้ ทำให้ได้โมเดลที่ครอบคลุมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ ชัดเจนมากขึ้น นอกจากนั้น จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพยังทำให้สามารถกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปรแต่ละตัวได้ชัดเจนขึ้น นำไปสู่การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย พบประเด็นที่น่าสนใจของการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ตัวแปรปัจจัยสนับสนุน มีอำนาจในการพยากรณ์การพัฒนา 4 ด้าน ทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ

จากโมเดลจะเห็นว่าอิทธิพลทางอ้อมมีขนาดอิทธิพลน้อยกว่าอิทธิพลทางตรง สามารถยืนยันได้ว่าปัจจัยสนับสนุนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง 4 ด้านโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภัทรชัย สีสะใบ (2563) ที่พบว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชนการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ ต้องมีปัจจัยแห่งความสำเร็จเป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ/ความสามารถ เทคโนโลยี/นวัตกรรม เกษตรกรต้นแบบ ทุน และการตลาด ใช้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและดำเนินการโดยอาศัย ธรรมชาติเพื่อการปฏิบัติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรชัย กิตติชญาณธร (2555) ที่พบว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในการป้องกันปัญหาเสพติด ก็ยังต้องใช้องค์ประกอบในการจัดตั้งและขับเคลื่อนศูนย์คล้ายๆ กับศูนย์เรียนรู้ชุมชนทั่วไป ได้แก่ การเมือง ด้านงบประมาณ และด้านสังคม หรือเทียบได้กับชุมชนเครือข่ายทางการตลาด ส่วนตัวแปรภาวะผู้นำมีอำนาจในการพยากรณ์การพัฒนาตนเอง 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของปัญญา จันทโคต และกุลธิดา ท่วมสุข (2558) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทยมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยทั้งสองมีผลต่อความสำเร็จในระดับมาก สูงสุดเป็นปัจจัยภายใน ค่าเฉลี่ย 3.76 และรองลงมาเป็นปัจจัยภายนอก ค่าเฉลี่ย 3.65 เมื่อพิจารณารายละเอียดของแต่ละปัจจัย พบว่า ปัจจัยภายในศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่มีผลต่อความสำเร็จเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยได้แก่ ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ โครงสร้างและการบริหาร บุคลากร กิจกรรมและบริการ ทรัพยากรสารสนเทศและความรู้ สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ งบประมาณ ส่วนปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชน เรียงตามลำดับดังนี้ ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน คนในชุมชน และหน่วยงานภายนอก ซึ่งจะเห็นว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนประกอบด้วย ความรู้ เทคโนโลยี ทุนและงบประมาณ รวมถึงผู้นำชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมศักดิ์ ศิริพันธุ์ (2555) ที่พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) ความเป็นผู้นำ 2) การสังเกตและวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของพื้นที่ 3) ขยัน อดทน พยายามและตั้งใจจริง และความพร้อมที่จะเป็นผู้ให้ ซึ่งจะเห็นว่า ปัจจัยที่ทำให้ศูนย์เรียนรู้ประสบความสำเร็จมีความสอดคล้องกับภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 นั้นเอง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูประกาศธรรมมาภิรักษ์ (2562) ที่พบว่า แนวทางในการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีดังนี้ 1) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักทาน ผู้บริหารควรส่งเสริมบุคลากร โดยจัดให้มีสวัสดิการด้านต่าง ๆ อย่างพึงพอใจ 2) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักปิยวาจา ควรใช้คำพูดที่ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ให้กำลังใจ ไม่ใช่คำพูดส่อเสียด หรือคำกล่าวที่เพ้อเจ้อ 3) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักอัตถจริยา ควรบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ ตามโอกาสสมควร 4) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักสมานัตตตา ควรมีการกำหนดปฏิทินการปฏิบัติงานของสถานศึกษาเพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยยังพบว่า การพัฒนา 4 ด้าน อันเกิดจากการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากการบริหารจัดการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเป็นตัวแปร

ส่งผ่านที่ดี ยืนยันได้ด้วยงานวิจัยของจักรวาล สุขไมตรี (2562) ที่พบว่า คนนั้นเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทุกสิ่ง ซึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมที่มีความเหมาะสมในการบริหารตน บริหารคน และบริหารงานในองค์กรได้เป็นอย่างดี จะทำให้คนในองค์กรมีแนวคิดแนวปฏิบัติ ค่านิยม ความเชื่อ การประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อองค์กร ถึงแม้ว่าคนในองค์กรจะมีที่มาจากความแตกต่างกันอย่างหลากหลายก็ตาม ดังนั้น หลักสังคหวัตถุ 4 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเสียสละ การให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น การใช้คำพูดที่ทำให้กำลังใจกับเพื่อนร่วมงาน พูดจาสุภาพ ให้เกียรติกัน เป็นมิตร บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น อุทิศเวลาในการปฏิบัติงาน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้หลักเหตุผล มีความเป็นกันเองกับทุกคน ยุติธรรมไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง เท่าเทียมกัน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัย ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3 องค์ความรู้จากการวิจัย (สุภัทรชัย สีสะใบ, 2564)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ตัวแปรที่โดดเด่นและสำคัญจากงานวิจัยนี้ คือ ภาวะผู้นำนั่นเอง ผู้วิจัยจึงสนใจสังเคราะห์ตัวแปรภาวะผู้นำให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการองค์กรให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ได้ โดยการสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์และศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ หน่วยงานหรือองค์กรทุกองค์กร

ล้วนแล้วแต่ต้องการผู้นำที่ดีที่จะพาไปสู่เป้าหมายขององค์กร ภาวะผู้นำ แสดงออกทางพฤติกรรม การกระทำ รวมไปถึงวิถีทัศน์ คุณสมบัติของผู้นำที่ดีประกอบด้วย โอบอ้อมอารี (ทาน) วจีไพเราะ (ปิยวาจา) สงเคราะห์ประชาชน (อตถจริยา) และ เสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตตา) อธิบายได้ดังนี้

1. โอบอ้อมอารี (ทาน) หมายถึง การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความเดือดร้อน รวมถึงการช่วยให้มีความรู้ สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้
2. วจีไพเราะ (ปิยวาจา) หมายถึง การใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ถ้อยคำที่มีประโยชน์เป็นจริง และไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น ส่งผลช่วยให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงได้
3. สงเคราะห์ประชาชน (อตถจริยา) หมายถึง การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว ทุมเทแรงกายแรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา
4. เสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตตา) หมายถึง การวางตัวให้เหมาะสม จิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหว ดำรงตนบนพื้นฐานของความถูกต้อง ปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียมและเสมอต้นเสมอปลาย

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำมาสรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรมีการกำหนดนโยบายเพื่อขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ในวัด ทุกๆ จังหวัดให้มีกลไกการทำงานที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ตั้งแต่การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์ฯ ให้เหมาะสมกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ รวมถึงกิจกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาประกอบการจัดกิจกรรม และควรมีการสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอ รวมถึงนโยบายในการพัฒนาผู้นำในชุมชนให้มีภาวะผู้นำ พร้อมทั้งจะร่วมกันจัดกิจกรรมที่น่าสนใจและเหมาะสมเพื่อให้ผู้ใช้บริการหรือคนในชุมชนได้เรียนรู้และรับประโยชน์อย่างเต็มที่
2. เนื่องด้วยประชากรส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธ มีความเข้าใจในหลักธรรมของพุทธศาสนา ควรนำหลักหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ในวัดทุกๆ จังหวัด และกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจและทันสมัยเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน และการมีหลักธรรมกำกับจิตใจในการดำเนินการจะนำพาให้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในวัดไปสู่เป้าหมายอย่างยั่งยืน เนื่องจากการบริหารจัดการที่ผ่านมาส่วนใหญ่แล้วนิยมบริหารจัดการตามแนวทฤษฎีของตะวันตกเป็นส่วนใหญ่

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ศูนย์เรียนรู้ภายในวัด หากต้องการการบริหารจัดการที่นำไปสู่การพัฒนาคนในชุมชน ทั้ง 4 ด้าน ควรมีปัจจัยสนับสนุน ทั้ง 6 ปัจจัยเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ เทคโนโลยี สถานที่ กิจกรรม งบประมาณ และคนในชุมชน
2. การบริหารจัดการ จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนา 4 ด้านสูงขึ้น เมื่อมีภาวะผู้นำเป็นตัวแปรส่งผ่าน
3. ผู้นำชุมชนที่มีภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 จะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทั้ง 4 ด้านของคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาโมเดลการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเลือกศึกษาตัวแปรส่งผ่านที่น่าสนใจอื่นๆ
2. ควรมีการทำวิจัยซ้ำกับกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดอื่นๆ เพื่อตรวจสอบอิทธิพลของตัวแปรที่มีผลต่อการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนภายในวัด
3. ควรมีการนำโมเดลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปทำวิจัยเชิงทดลองต่อไป เพื่อสนับสนุนว่าโมเดลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง 4 ด้าน จากการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ภายในวัดได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรกต ขำบัณฑิต. (2561). พุทธธรรมธิปไตย. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 7(2), 239-246.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2551). คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- จักรวาล สุขไมตรี. (2562). การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วารสารราชพฤกษ์, 17(2), 105-111.
- เฉลิมศักดิ์ ศิริพันธุ์. (2555). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ปัญญา จันทโคตร และกุลธิดา ท่วมสุข. (2558). ปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในประเทศไทย. วารสารวิจัย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 8(1), 42-52
- พรชัย กิตติขัญธร. (2555). รูปแบบและการขับเคลื่อนการบริหารศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในการป้องกันปัญหายาเสพติด : ศึกษากรณีชุมชนธรมีคำ แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- พระครูประกาศธรรมาภิรักษ์. (2562). การบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1. *วารสารวิชาการ
แสงอีสาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน*, 16(1), 154-167.
- พระเอกลักษณ์ อชิโต. (2563). บทบาทพระสงฆ์กับงานสาธารณสุขสงเคราะห์ภายใต้สถานการณ์
การแพร่ระบาดของไวรัส Covid19: กรณีศึกษาบทบาทของหลวงพ่อดัง นนทิโย
วัดอินทาราม จ.สมุทรสงคราม. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(3), 289-304.
- สุภัทรชัย สีสะใบ. (2563). การพัฒนาโมเดลประสิทธิภาพพฤติกรรมการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้
ชุมชนการเกษตร. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(2), 197-210.
- อาคม เดชทองคำ. (2554). *วัดในบริบทของสังคมไทยในอดีต ปัจจุบันและอนาคต*.
นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- Hair, J.F. et al. (1998). *Multivariate Data Analysis* (5th ed). New Jersey: Prentice
Hall.